
DZIAŁ I. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Zagadnienie 1. Pojęcie, rodzaje i źródła prawa cywilnego procesowego

PODSTAWOWE POJĘCIA

Postępowanie cywilne

Postępowanie cywilne jest to **zespół norm prawnych regulujących postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (sprawy cywilne).**

Najistotniejszym zadaniem postępowania cywilnego jest realizacja norm prawa materialnego w zakresie spraw cywilnych na drodze ich przymusowego wykonania.

Funkcje postępowania cywilnego koncentrują się na następujących zagadnieniach:

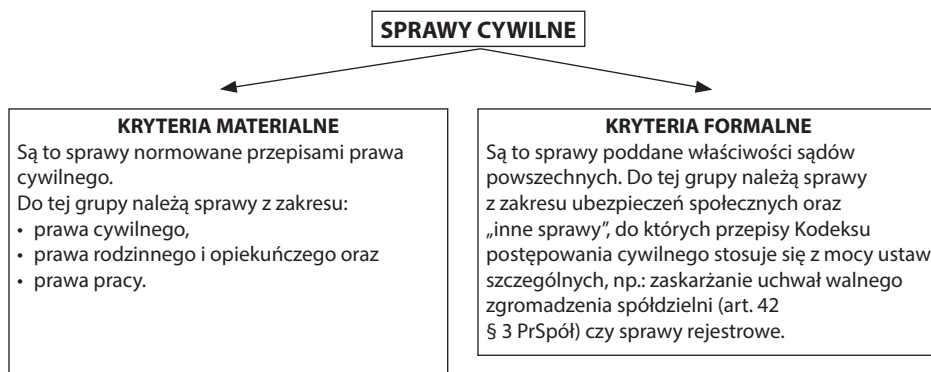
- 1) konkretyzowaniu i realizowaniu norm prawnych i z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy i ubezpieczeń społecznych,
- 2) wydawaniu zarządzeń, zwolnień i zezwoleń mających znaczenie prawne,
- 3) dokonywaniu czynności dokumentacyjno-rejestrowych,
- 4) dokonywaniu innych czynności przekazanych sądom na drodze ustawy.

Pojęcie sprawy cywilnej

Zgodnie z art. 1 KPC, sprawy cywilne to sprawy z zakresu:

- 1) prawa cywilnego,
 - 2) prawa rodzinnego i opiekuńczego,
 - 3) prawa pracy,
 - 4) ubezpieczeń społecznych oraz
 - 5) inne sprawy, do których przepisy KPC stosuje się z mocy ustaw szczególnych.
- Sprawy cywilne określane są za pomocą kryteriów materialnych lub formalnych¹.

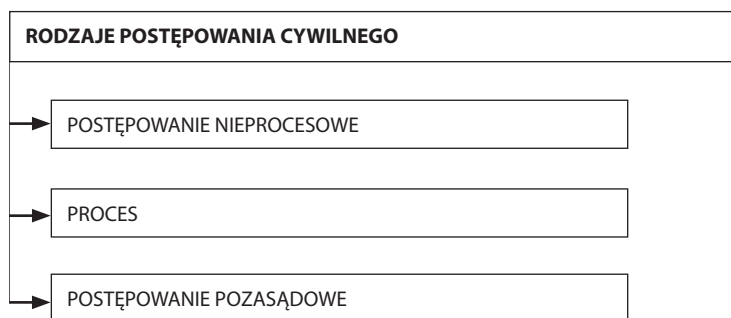
¹ A. Zieliński, Postępowanie cywilne. Kompendium, Warszawa 2020, s. 3.

Źródło: A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 3.

Rodzaje postępowania cywilnego

Postępowanie cywilne obejmuje **różne rodzaje postępowań sądowych**.

Proces

Proces stanowi zasadniczy tryb postępowania rozpoznawczego w sprawach cywilnych. Zgodnie z art. 13 § 1 KPC, **sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej**. W wypadkach przewidzianych w ustawie sąd rozpatruje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych². Przepis ten wprowadza domniemanie rozpoznawania spraw cywilnych w procesie.

Proces to **postępowanie, w którym sąd rozpoznaje istniejący między stronami procesowymi spór prawny w drodze rozstrzygnięcia o będącym przedmiotem tego sporu stosunku prawnym i wynikających z niego prawach i obowiązkach**.

Procesem cywilnym nazywa się tylko taki spór prawny, który poddany został jurysdykcji sądownictwa cywilnego³.

Proces cywilny stanowi postępowanie modelowe (postępowanie sporne – proces, Część I Księga I KPC), którego zasady, instytucje i formy stosuje się w dużej mierze także do innych rodzajów postępowań unormowanych w KPC. Pozostałe postępowania uregulowane są tylko w zakresie niezbędnym do wprowadzenia odrębności tych postępowań, natomiast w kwestiach nieunormowanych inaczej przez przepisy szczególne należy stosować przepisy o procesie, które mają znaczenie subsydiarne (por. art. 13 § 2 KPC).

² A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 4.

³ *Ibidem*.

Do najistotniejszych zasad procesu cywilnego należą m.in.:

- 1) **zasada kontrydiktoryjności** (tj. sporności) oraz
- 2) **zasada dyspozytywności**.

Z zasadą dyspozytywności wiąże się **ograniczony** w procesie cywilnym **zakres ingerencji sądu w czynności dyspozytywne stron procesowych** (np. cofnięcie pozwu, ugoda sądowa).

Należy podkreślić, że proces cywilny **nie może być wszczęty z inicjatywy sądu, a jedynie na wniosek strony**.

Postępowanie nieprocesowe

Postępowanie nieprocesowe to drugi obok procesu, **równorzędny tryb postępowania** rozpoznawczego w sprawach cywilnych.

O tym, w którym trybie rozpoznawana powinna być dana sprawa, decyduje **charakter spraw, jakie są w nich rozpoznawane**, tj. ich procesowy lub nieprocesowy charakter. W trybie procesu rozpoznawane są sprawy, w których istnieją dwa podmioty o przeciwstawnych interesach i stanowiskach prawnych. Natomiast w trybie postępowania nieprocesowego (tzw. postępowania niespornego) rozpoznawane są sprawy, z którymi wiąże się **współdziałanie sądu przy nawiązywaniu, zmianie lub zniesieniu stosunków prawnych, a także sprawy, w których brak jest strony przeciwnej**.

Postępowanie nieprocesowe opiera się na **zasadzie uczestnictwa**. Uczestnicy postępowania zajmują stanowiska samodzielne i niezależne, a ich liczba może być różna w zależności od tego, ile podmiotów prawnych zainteresowanych jest wynikiem tego postępowania.

W przeciwieństwie do procesu, w postępowaniu nieprocesowym wyróżnia się brak przeciwstawności stanowisk i interesów prawnych między poszczególnymi uczestnikami.

W postępowaniu nieprocesowym rozpoznawane mogą być **tylko te sprawy, które zostały do tego trybu wyraźnie przekazane przez ustawodawcę**.

Są to sprawy z zakresu:

- 1) **prawa osobowego** obejmujące postępowanie w sprawach o:
 - a) uznanie za zmarłego,
 - b) stwierdzenie zgonu,
 - c) ubezwłasnowolnienie;
- 2) **o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową** do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- 3) **prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli**, obejmujące postępowania w sprawach:
 - a) małżeńskich,
 - b) z zakresu stosunków między rodzicami i dziećmi,
 - c) o przysposobienie oraz
 - d) z zakresu opieki,
 - e) o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką,
 - f) dotyczących wykonywania kontaktów z dzieckiem,
 - g) z zakresu opieki;
- 4) **prawa rzeczowego** dotyczące:
 - a) spraw o stwierdzenie zasiedzenia,
 - b) spraw zarządu związanego ze współwłasnością i użytkowaniem,
 - c) zniesienia współwłasności,
 - d) ustanowienia drogi koniecznej i służebności przesyłu,
 - e) przepadku rzeczy,
 - f) postępowania wieczystoksięgowego;

- 5) **prawa spadkowego** dotyczące:
 - a) zabezpieczenia spadku, wykazu i spisu inwentarza,
 - b) przyjęcia lub odrzucenia spadku,
 - c) ogłoszenia testamentu,
 - d) wyjawienia przedmiotów spadkowych,
 - e) przesłuchania świadków testamentu ustnego,
 - f) wykonawcy testamentu,
 - g) zarządu sukcesyjnego,
 - h) zarządu spadkiem nieobjętym,
 - i) stwierdzenia nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego,
 - j) działu spadku,
 - k) uchylenia się od skutków przyjęcia lub odrzucenia spadku,
 - l) zwolnienia wykonawcy testamentu;
- 6) **przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego;**
- 7) prawa pracy dotyczące żądania:
 - a) ustalenia uprawnienia do otrzymania świadectwa pracy,
 - b) sprostowania świadectwa pracy;
- 8) **o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego, jego zwrot składającemu i wydanie uprawnionemu oraz o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu;**
- 9) **postępowania rejestrowego.**

W postępowaniu nieprocesowym zasadą jest, że **sąd wszczyna postępowanie na wniosek**, jednak możliwe jest także – w wypadkach wskazanych w ustawie – wszczęcie postępowania **z urzędu**.

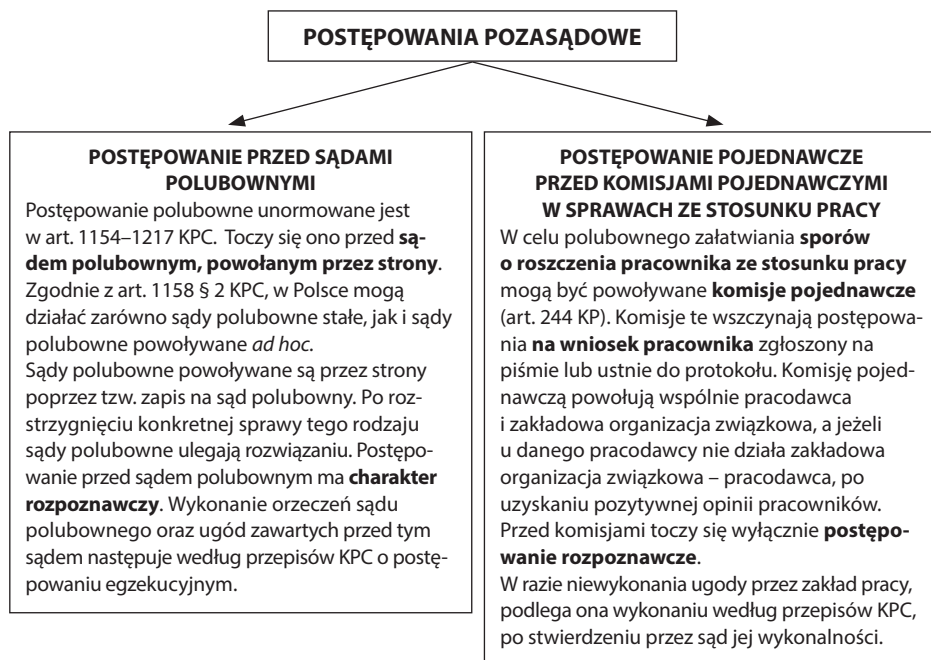
Postępowania pozasądowe

Postępowania pozasądowe toczą się **poza sądami powszechnymi**.

Zalicza się tu:

- 1) postępowanie przed sądami polubownymi,
- 2) postępowanie pojednawcze przed komisjami pojednawczymi w sprawach ze stosunku pracy⁴.

⁴ A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 5.

Źródło: A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 5.

Udział prokuratora

Prokurator może:

- 1) **żądać wszczęcia postępowania** w każdej sprawie, jak również
- 2) **wziąć udział** w każdym toczącym się już postępowaniu,

jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego.

W sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 7 KPC).

Udział organizacji społecznych

Organizacje społeczne, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą w wypadkach przewidzianych w ustawie **dla ochrony praw obywateli**:

- 1) spowodować **wszczęcie postępowania**, jak również
- 2) **brać udział** w toczącym się postępowaniu (art. 8 KPC).

Ugoda sądowa

W sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd powinien **w każdym stanie postępowania dążyć do ich ugodowego załatwienia**. W tych sprawach strony mogą także zawrzeć ugody **przed mediatorem** (art. 10 KPC).

Moc wyroków karnych

Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa **wiążą sąd w postępowaniu cywilnym**. Jednak osoba, która **nie była**

oskarżona, może powoływać się w postępowaniu cywilnym **na wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jej odpowiedzialność cywilną** (art. 11 KPC).

Roszczenia z przestępstwa

Roszczenia majątkowe wynikające z przestępstwa mogą być dochodzone w postępowaniu cywilnym albo w wypadkach w ustawie przewidzianych w postępowaniu karnym (art. 12 KPC).

ŹRÓDŁA PRAWA PROCESOWEGO

Kodeks postępowania cywilnego

Kodeks postępowania cywilnego to podstawowe źródło prawa postępowania cywilnego. Kodeks ten normuje postępowanie sądowe przed sądami powszechnymi oraz Sądem Najwyższym w sprawach ze stosunków z zakresu:

- 1) prawa cywilnego,
- 2) prawa rodzinnego i opiekuńczego,
- 3) prawa pracy, jak również
- 4) ubezpieczeń społecznych,
- 5) w innych sprawach, do których przepisy tego kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych.

KPC składa się z **pięciu części** (z których każda dzieli się na księgi), poprzedzonych **Tytułem wstępnym**.

Konstytucja

Kolejnym ważnym źródłem prawa procesowego cywilnego jest Konstytucja RP. Zgodnie z art. 8 ust. 1 Konstytucji RP, jest ona najważniejszym prawem Rzeczypospolitej Polskiej. Przepisy Konstytucji **stosuje się bezpośrednio**, chyba że Konstytucja stanowi inaczej (art. 8 ust. 2 Konstytucji RP).

Inne źródła prawa procesowego cywilnego

Do innych ważnych źródeł prawa procesowego cywilnego należą:

- 1) akty prawne wymienione w art. VII, VIII i IX przep. wpraw. KPC,
- 2) ustawa z 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych,
- 3) **Regulamin urzędowania sądów powszechnych** (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.6.2019 r.),
- 4) **art. 242–256 KP**,
- 5) liczne **rozporządzenia wykonawcze Rady Ministrów** i Ministra Sprawiedliwości wydane na podstawie delegacji ustawowych (np. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 6.5.2020 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym – wydane na podstawie delegacji ustawowej, zawartej w art. 131 § 2 KPC),
- 6) **inne akty prawne**, jak np. ustawa z 9.6.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

STOSOWANIE PRZEPISÓW PRAWA PROCESOWEGO

Zasięg terytorialny przepisów prawa procesowego

W polskim prawie procesowym obowiązuje **zasada terytorialności** (*lex fori processualis*), zgodnie z którą na obszarze państwa polskiego i w jego granicach sądy obowiązane są do stosowania polskiego prawa procesowego w postępowaniu cywilnym⁵.

Obowiązek stosowania polskiego prawa procesowego jest całkowicie **niezależny** od tego, jakie normy prawa materialnego (polskie czy obce) znajdują zastosowanie w danej sprawie (*lex cause*). Jednak prawo polskie przewiduje pewne **odstępstwa** od tej zasady, a mianowicie:

- 1) na żądanie władzy sądowniczej obcego kraju w razie wykonywania rekwizycji stosuje się pewną szczególną formę postępowania, jeżeli forma ta nie sprzeciwia się ustawodawstwu państwa polskiego (art. 14 Konwencji dotyczącej procedury cywilnej, podpisanej 17.7.1905 r. w Hadze;
- 2) na żądanie władzy sądowniczej obcego kraju w wypadku wykonywania rekwizycji stosuje się pewną szczególną formę postępowania, jeżeli forma ta nie sprzeciwia się ustawodawstwu państwa polskiego (art. 14 Konwencji dotyczącej procedury cywilnej, podpisanej 1.3.1954 r. w Hadze – **między państwami sygnatariuszami** tej Konwencji. Konwencja ta ulepsza Konwencję z 17.7.1905 r.);
- 3) wykonując wniosek sądu lub innego organu państwa obcego o udzielenie pomocy prawnej przez sąd polski, może on, na prośbę tego sądu lub innego organu państwa obcego, zastosować przy wykonywaniu wniosku inną formę od przewidzianej przez prawo polskie, jeżeli ta forma czynności nie jest zakazana przez prawo polskie ani sprzeczna z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego (art. 1132 § 1 KPC);
- 4) w sprawach wykonywania orzeczeń sądowych państw obcych – nie wymagają one uznania przez sądy polskie (art. 26 Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona 16.9.1988 r. w Lugano)⁶.

Stosowanie przepisów prawa procesowego w czasie

W polskim Kodeksie postępowania cywilnego obowiązuje **zasada czynności (aktualności postępowania)**. Zasada ta wprowadza cenzurę czasową, według której, począwszy od pierw-

⁵ K. Flaga-Gieruszyńska, Postępowanie cywilne. Pytania, testy, tablice, kazusy, Warszawa 2020, s. 18.

⁶ A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 7.

szej czynności procesowej, podjętej po wprowadzeniu nowych przepisów, stosuje się przepisy nowe⁷.

Kodeks przewiduje jednak pewne wyjątki na rzecz **zasady jedności (jednolitości) postępowania** (art. XVI § 1 zd. 1 przepisów przejściowych KPC i art. XVII przepisów przejściowych KPC) oraz na rzecz **zasady stadiów postępowania** (art. XVI § 1 zd. 2 i art. XVI § 2 przepisów przejściowych KPC).

Zasada jedności (jednolitości) postępowania polega na tym, że wszczęte przed zmianą przepisów postępowania cywilne toczą się aż do ich prawomocnego zakończenia, według przepisów dotychczasowych, tzn. obowiązujących w chwili wszczęcia tych spraw. Natomiast zasada stadiów postępowania nakazuje, aby procesy wszczęte przed wejściem w życie nowych przepisów toczyły się do określonego stadium według przepisów dotychczasowych, a od nowego stadium – według przepisów nowych. Na przykład, jeżeli sprawa toczy się przed sądem I instancji, to według tej zasady powinna być prowadzona aż do wydania orzeczenia końcowego, z zastosowaniem przepisów dotychczasowych. Dopiero od nowego stadium (tj. II instancji) zaczynają obowiązywać przepisy nowe⁸.

PYTANIA DO TEGO ZAGADNIENIA

1. Kodeks postępowania cywilnego nie normuje postępowań sądowych w sprawach:

- A. z zakresu prawa pracy,
- B. z zakresu ubezpieczeń społecznych,
- C. skarg i wniosków przed organami organizacji społecznych.

Odp. C; art. 1 KPC

2. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, sąd rozpoznaje sprawy:

- A. w procesie,
- B. w postępowaniu nieprocesowym,
- C. w postępowaniach przed sądem polubownym.

Odp. A; art. 13 § 1 KPC

3. Wyjaśnij pojęcie postępowania cywilnego.

4. Wyjaśnij pojęcie sprawy cywilnej.

5. Scharakteryzuj poszczególne rodzaje postępowań cywilnych.

6. Wymień źródła prawa procesowego cywilnego?

7. Omów zagadnienie zasięgu terytorialnego przepisów prawa procesowego cywilnego.

8. Jakie zasady czasowego obowiązywania norm prawa procesowego przyjął polski ustawodawca?

⁷ K. Flaga-Gieruszyńska, Postępowanie cywilne, s. 19.

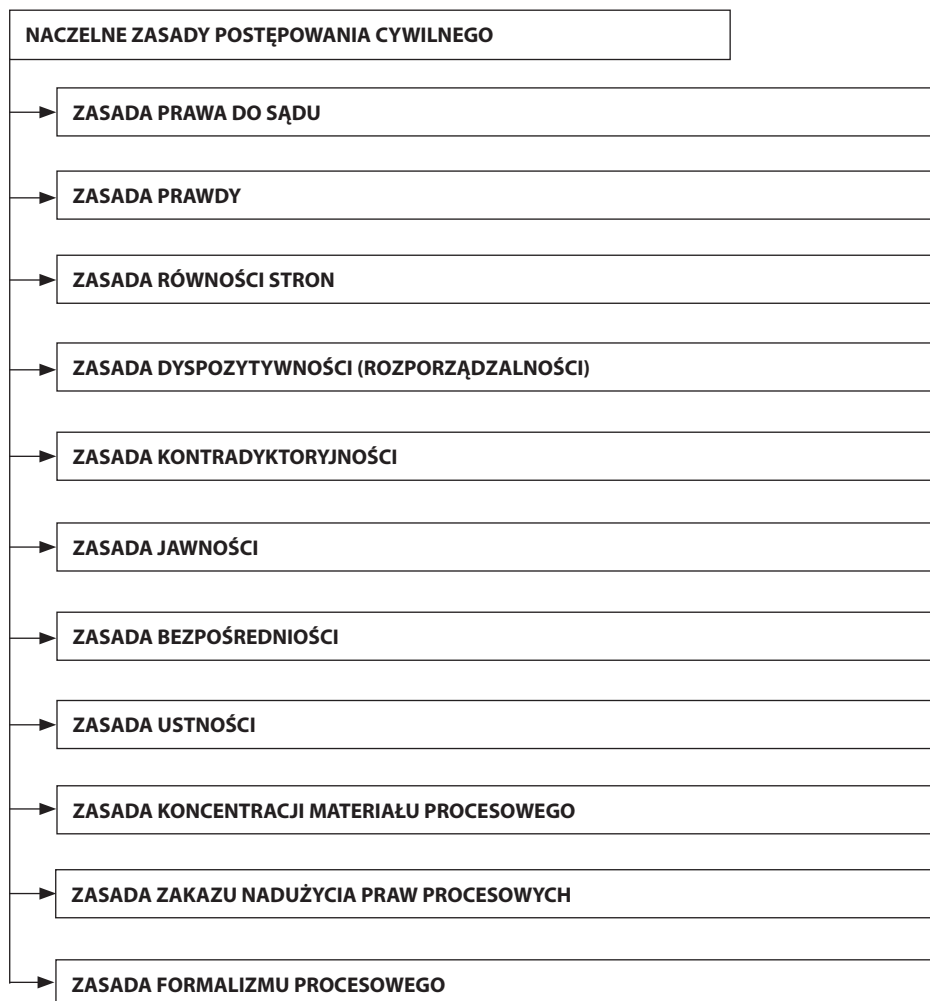
⁸ *Ibidem*, s. 13.

Zagadnienie 2. Zasady i przesłanki postępowania cywilnego

NACZELNE ZASADY POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Uwagi ogólne

Naczelne zasady postępowania cywilnego stanowią fundamentalne założenia postępowania cywilnego, wyrażone w normach prawa procesowego, odnoszące się do całości postępowania, a stanowiące podstawę do tworzenia interpretacji unormowań w zakresie działania podmiotów postępowania cywilnego⁹.

Powyższy katalog nie ma charakteru zamkniętego.

⁹ K. Flaga-Gieruszyńska, Postępowanie cywilne, s. 20.

Zasada prawa do sądu

Zgodnie z art. 2 Konstytucji RP, Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W myśl art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Artykuł 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, stanowi natomiast, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą, przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym.

Zasada prawa obywateli do sądu oznacza, że na państwie ciąży zatem m.in. obowiązek zapewnienia każdemu obywatelowi możliwości ochrony jego praw podmiotowych przed sądem.

Zasada prawdy

Zasada polega na tym, że sąd powinien dążyć do **wydania orzeczenia zgodnego z rzeczywistym stanem faktycznym występującym w konkretnej sprawie**. Sąd powinien pełnić rolę obiektywnego arbitra, a jego działanie powinno koncentrować się na:

- 1) możliwościach udzielenia stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata lub radcy prawnego niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych,
- 2) przeprowadzeniu dowodów zgłoszonych przez strony postępowania,
- 3) ewentualnym dopuszczeniu dowodu niewskazanego przez stronę, jeżeli sąd powziął o nim wiadomość z akt sprawy lub oświadczeń stron¹⁰.

Zasada równości stron

Zasada równości stron oznacza, że strony w postępowaniu cywilnym mają **równe prawa procesowe**¹¹.

Źródłem tej zasady jest art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, według którego wszyscy są równi wobec prawa oraz mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

W przypadku postępowania cywilnego oznacza to, że strony postępowania mają takie same prawa procesowe, a więc mogą w toku postępowania korzystać z jednakowych środków zmierzających do obrony ich praw. Jednym z przejawów tej zasady jest zasada **wysłuchania stron** (art. 210 § 1 KPC).

Naruszenie zasady równości stron poprzez pozbawienie strony możliwości działania powoduje **nieważność postępowania**, którą sądy w postępowaniu odwoławczym biorą pod uwagę z urzędu.

Zasada dyspozytywności (rozporządzalności)

Zasada dyspozytywności (rozporządzalności) opiera się na dwóch zasadach:

- 1) sąd nie wszczyna postępowania z urzędu, a jedynie na wniosek strony (*nemo iudex sine actor*) (art. 321 § 1 KPC); KPC przewiduje tu jednak pewne wyjątki w postępowaniu nieprocesowym, w którym z mocy szczególnych przepisów może wszcząć postępowanie z urzędu (np. sąd opiekuńczy – art. 570 KPC);
- 2) przedmiotem rozpoznawania przez sąd są tylko żądania zgłoszone przez strony (*ne eat iudex ultra petita partium*).

¹⁰ K. Flaga-Gieruszyńska, Postępowanie cywilne, s. 21.

¹¹ A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 25.

Również co do drugiej zasady **wyjątek stanowią sprawy w postępowaniu odrębnym z zakresu prawa pracy**¹². Jeżeli bowiem pracownik dokonał wyboru jednego z przysługujących mu alternatywnie roszczeń, a zgłoszone roszczenie okaże się nieuzasadnione, sąd może z **urzędu** uwzględnić inne roszczenie alternatywne (art. 477 KPC).

Zasada kontradiktoryjności

Zasada kontradiktoryjności odnosi się do tego, że **sąd rozpoznaje sprawę wyłącznie na podstawie dowodów przeprowadzonych na wniosek stron postępowania**. Zasada ta jest przeciwieństwem **zasady inkwizycyjności**, zmuszającej sędziego do aktywnego poszukiwania i przeprowadzania dowodów¹³.

W obecnym stanie prawnym obowiązuje zasada kontradiktoryjności, z tym że sąd może przeprowadzić dowód niewskazany przez stronę, jeżeli powziął o nim wiadomość z akt sprawy lub oświadczeń stron. Ponadto sąd może oprzeć się na faktach powszechnie znanych (art. 228 § 1 KPC) oraz na faktach znanych sądowi urzędowo (art. 228 § 2 KPC¹⁴).

Zasada jawności

Zasadę jawności można sformułować na podstawie art. 45 Konstytucji RP, który stanowi, że **rozpoznawanie spraw przed wszystkimi sądami Rzeczypospolitej Polskiej odbywa się jawnie**.

Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na:

- 1) moralność,
- 2) bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz
- 3) ochronę życia prywatnego stron lub
- 4) inny ważny interes prywatny.

Wyrok jednak ogłaszany jest publicznie.

Zgodnie z art. 42 § 2 PrUSP, sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym. Natomiast rozpoznanie sprawy w postępowaniu niejawnym lub wyłączenie jawności postępowania jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustaw (art. 42 § 3 PrUSP). Zasada jawności została wprowadzona przez ustawodawcę w art. 9 i 525 KPC. Zgodnie z art. 8 KPC rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Przeglądanie akt sprawy oraz udostępnianie stronom i uczestnikom postępowania odpisów, kopii lub wyciągów z akt sprawy może się odbywać za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, albo systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 53e § 1 PrUSP. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Przewodniczący wydaje z akt sprawy zapis dźwięku, jeżeli wydaniu zapisu obrazu i dźwięku sprzeciwia się ważny interes publiczny lub prywatny. Jeżeli posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy jedynie zapisu dźwięku. Artykuł 525 KPC stanowi zaś, że akta sprawy dostępne są dla uczestników postępowania nieprocesowego oraz za zezwoleniem przewodniczącego dla każdego, kto potrzebuje przejrzania dostatecznie usprawiedliwi. Na tych samych zasadach dopuszczalne jest:

- 1) sporządzanie i otrzymywanie odpisów i wyciągów z akt sprawy,
- 2) otrzymywanie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z akt sprawy.

¹² A. Zieliński, Postępowanie cywilne, s. 25.

¹³ *Ibidem*, s. 26.

¹⁴ K. Flaga-Gieruszyńska, Postępowanie cywilne, s. 22–23.

Zasada bezpośredniości

Zasada bezpośredniości polega na tym, że **całość postępowania dowodowego oraz wszystkie rozprawy powinny być przeprowadzone przed sądem, który orzeka w sprawie**¹⁵.

Wyrok może być wydany jedynie przez sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku (art. 323 w zw. z art. 316 KPC). Postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym (art. 235 w zw. z art. 210 i 216 KPC), z wyjątkiem przypadków zastosowania instytucji sędziego wyznaczonego bądź sądu wezwanego. Jeżeli jednak charakter dowodu się temu nie sprzeciwia, sąd orzekający może postanowić, że przeprowadzenie dowodu nastąpi przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość.

Zasada bezpośredniości została również ograniczona w postępowaniu odwoławczym, gdyż zarówno sądy II instancji, jak i Sąd Najwyższy rozpoznają sprawę na podstawie materiału dowodowego zebranego w toku postępowania w I instancji, chociaż w postępowaniu apelacyjnym dopuszczalne jest częściowe przeprowadzenie postępowania dowodowego¹⁶.

Zasada ustności

Zasada ustności oznacza, że w **postępowaniu cywilnym dominuje ustna forma zapoznania się sądu ze stanem faktycznym i przedstawionym przez strony materiałem dowodowym**.

Zgodnie z art. 210 KPC, rozprawa odbywa się w ten sposób, że po wywołaniu sprawy strony (najpierw powód, a potem pozwany) zgłaszają ustnie swe żądania i wnioski oraz przedstawiają twierdzenia i dowody na ich poparcie. Strony mogą ponadto wskazywać podstawy prawne swych żądań i wniosków. Na żądanie prokuratora sąd udziela mu głosu w każdym stanie rozprawy. Każda ze stron obowiązana jest do złożenia oświadczenia co do twierdzeń strony przeciwnej, dotyczących faktów, którym zaprzecza. Sąd poucza stronę niezastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej o treści art. 162 § 1, art. 205¹² § 2, art. 229 i 230 KPC, a zawsze sąd poucza strony o możliwości ugodowego załatwienia sporu, w szczególności w drodze mediacji. Ponadto rozprawa obejmuje, stosownie do okoliczności, postępowanie dowodowe i roztrząsanie jego wyników. Oczywiście sprawą jest to, że nie można zasady ustności stosować w sposób bezwzględny, a więc nie sposób pominąć ogromnego znaczenia pism procesowych składanych w toku postępowania.

Zasada ustności odnosi się do stron i uczestników postępowania, gdyż w przypadku sądu obowiązuje zasada pisemności¹⁷.

Zasada zakazu nadużycia praw procesowych

Zasada zakazu nadużycia praw procesowych oznacza, że z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono (art. 4¹ KPC).

Zasada koncentracji materiału dowodowego

Zasada koncentracji materiału dowodowego polega na **przeciwdziałaniu przewlekaniu postępowania** i dążeniu do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy (art. 6 KPC). Jako przykład wskazać można wnoszenie przez stronę szeregu niczym niepopartych wniosków o wyłączenie sędziego.

¹⁵ K.Flaga-Gieruszyńska, Postępowanie cywilne, s. 23.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, s. 24.

Zasada formalizmu procesowego

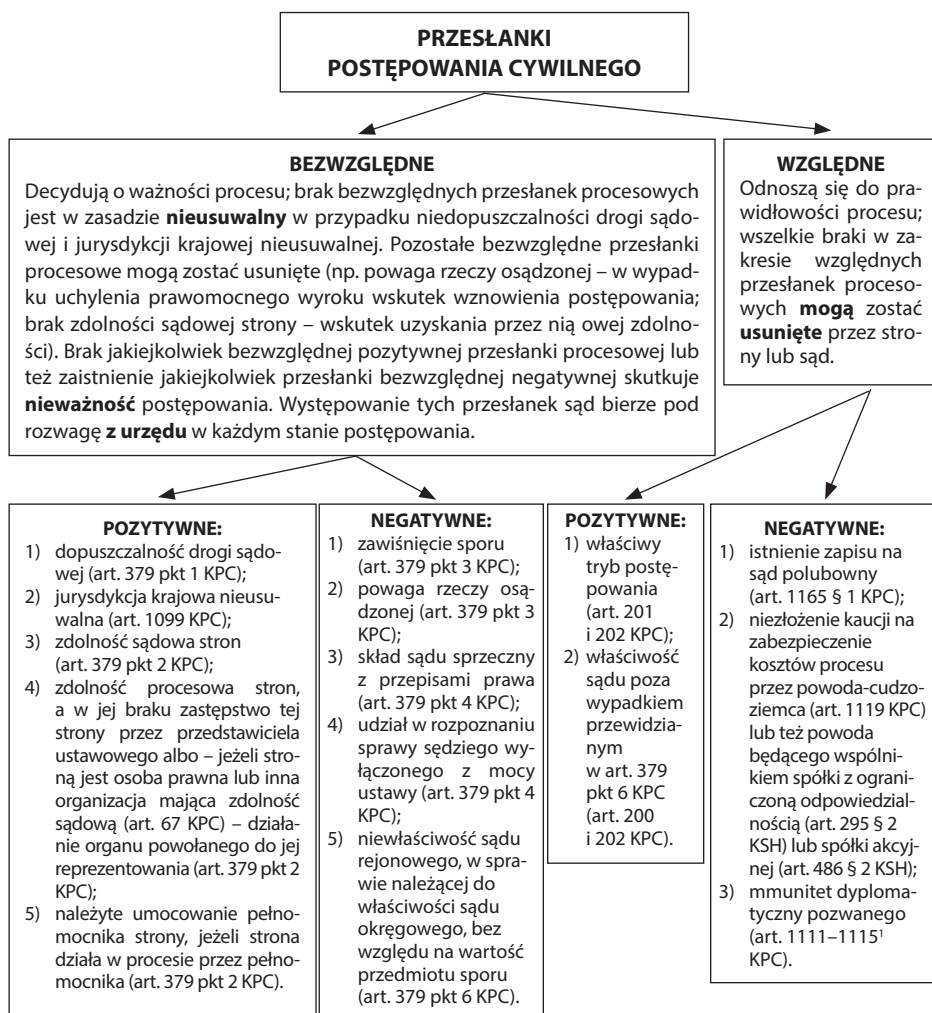
Zasada formalizmu procesowego polega na **ukształtowaniu pod względem formalnym postępowania cywilnego oraz czynności dokonywanych przez podmioty w jego toku.**

Jej istota sprowadza się do stwierdzenia, że aby określona czynność wywołała pożądane skutki, to powinna zostać wykonana w **oznaczonej formie, miejscu i czasie.**

PRZESŁANKI POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Przesłanki postępowania cywilnego

Za *W. Siedleckim* przyjmuję podział przesłanek postępowania cywilnego na bezwzględne i względne. Podział ten następuje na podstawie kryterium skutku braku danej przesłanki dla postępowania.

Istnienie przesłanki negatywnej lub brak przesłanki pozytywnej w nauce nazywa się **przeszkodą procesową**.

PYTANIA DO TEGO ZAGADNIENIA

1. Co rozumiesz pod pojęciem „naczelne zasady postępowania cywilnego”?
 2. Jakie są podstawowe założenia zasady prawa obywateli do sądu?
 3. O czym stanowi zasada prawdy?
 4. Na czym polega zasada równości stron?
 5. O czym stanowi zasada dyspozytywności?
 6. W czym przejawia się zasada kontrydiktoryjności?
 7. W jaki sposób realizowana jest zasada jawności postępowania?
 8. Jakie są podstawowe założenia zasady bezpośredniości?
 9. Jak można scharakteryzować zasadę ustności?
 10. Jak wygląda polski system koncentracji materiału dowodowego?
 11. Jakie są podstawowe elementy zasady formalizmu procesowego?
 12. Co rozumiesz pod pojęciem „przesłanki postępowania cywilnego”?
 13. Jakie są rodzaje przesłanek postępowania cywilnego?
-